

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Pinksteren 2013

De zon

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
17e jaargang nr. 3, Pinksteren 2013

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
Pinksteren: de toekomst van onze gemeenschap 1
Thema: De zon 2
Serie: Op de groei 16
Pinkstertijd 19
Kennismakingsinterview 22
Bestuur en instellingen 24
Berichten uit de gemeenten 27
Allerlei 29
Internationaal 32
Boeken 33
Aankondigingen 35
Gestorvenen 36

Redactie

Nelle Amons, Jolanda van Dam, Jos van Damme,
Jolanda Gevers Leuven, Marianne de Nooi,
Marjolein te Pas

Redactieadres

In beweging, p/a mw. J. van Dam,
Putterweg 64, 3851 GE Ermelo
tel. 0341-550606
e-mail: inbeweging@unica4.nl
Ook voor inlichtingen over abonnementen

Financiën en advertenties

Jos van Damme, tel. 06-10298186
e-mail: josvandamme@chello.nl
banknr. 9185951, t.n.v. In beweging,
6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Michaëlnummer 1 juni 2013
Adventnummer 1 oktober 2013
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@unica4.nl).
De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden
kopij in te korten of niet te plaatsen.

*Illustratie omslag: 'Blik op Sainte-Marie, Arles'.
Vincent van Gogh (1888). Winterthur, Zwitserland.*

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, 072-5613144
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL,
020-6420769, bgg 4414949, M zo 10, wo 9,
do 10, za 9 of 11 (info), K zo 9.30 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640
Mortsel, 03-4406821, M zo 10, wo 9.30,
do 9.30 (info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, 026-3621769
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 9.30 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
070-3634898, M zo 10.15, wo 10 (info),
vr 10.30 (info), K zo 9.30
Driebergen, Rijsenburgseleen 2a, 3972 EJ,
0343-758838, M zo 10.30 (info), di 9.30 (info),
do 9.30, K zo 10 (info)
Eindhoven, Dorpstraat 122, 5504 HL, Veldhoven,
040-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr 9.30 (info), K zo 10 (info)
Het Gooi, Veldweg 1, Bussum, 1404 CV, 035-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info), K 11.15 (info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 9225 HD, 0592-347059,
bgg 0594-659558, M zo 10.30 (info), do 10 (info),
K zo 10 (info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0594-659558
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, 071-5121459,
bgg 020-6628346, M zo 10.30 (info), za 10.30
(info), K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, 0522-452699
bgg 0521-578178, M zo 10.15 (info), wo (info),
K zo 9.45 (info)
Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
0118-591628, bgg 583352, M zo 10 (info)
K zo 9.15 (info)
Rotterdam, Lumeysstraat 33, 3039 ZN, 010-6652586,
bgg 4612203, M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30,
vr 7.30, K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen post-
adres), Breda, 076-5422983, bgg 5021945,
M za 9.30 (info)
Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, 030-6913868, bgg
6921173, M zo 10.30, di 8, wo 9, vr 10 (info),
za 9, K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, 0575-541288,
bgg 0575-787294, M zo 10.30, di 9.15 (info),
do 9.15 (info), K zo 10 (info)
Landelijk secretariaat: 070-3451506
Groot Hertoginnelaan 4
2517 EG Den Haag
E-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl
Website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Nu we dit voorjaar zoveel langer dan anders hebben moeten wachten op de warmte van de zon, werd menig een zich ervan bewust hoe kil en koud ons leven er uit zou zien, wanneer de zon ons niet zou beschijnen. En zo wordt de zon al sinds mensenheugenis vereerd als de bron van alle leven, die ons leven ritme geeft en ons telkens weer door de ondergang heen naar de opgang voert. In dit zomernummer van 'In beweging' vindt u in het themagedeelte en in de serie 'Op de groei' artikelen over oude en nieuwe zonneverering, over de betekenis van de zon en haar zonneritme voor de dieren en de mensen.

In de bijdrage over de Pinkstertijd gaat Ferdie Amons in op het wezen van de taal, die op die allereerste Pinksterdag - toen iedereen elkaar kon verstaan - even verlost was uit de 'zondeva', die ooit met de bouw van de toren van Babel inzette. Verder een kennismakings-interview met een nieuwe geestelijke in ons bewindsgebied en weer veel nieuws uit binnen- en buitenland.

De redactie wenst u een zonnige zomer toe!

Marianne de Nooij

Pinksteren: de toekomst van onze gemeenschap

Gemeenschappen, die vanuit de geest willen werken, lopen een risico om sektarisch te worden. Om dat te voorkomen is het van belang dat ieder zich persoonlijk de vraag stelt: hoeveel sektarisme heb ik in mij? Het stellen van die vraag alleen al zet aan tot oefenen om de eigen horizon te verruimen en nodigt uit om in elke situatie onbevangenheid te beoefenen. Zo leer je op een heel originele wijze 'spreken in andere talen' en durf je ook het contact met andersdenkenden – anderswerkenden aan. Juist het opgeven van het idee dat je best goed bezig bent, geeft het nodige elan om van binnenuit mee te werken aan de gezondmaking van het sociale organisme.

Het doorprikken van de ballon van 'zelfgenoegzaamheid in gezamenlijkheid' brengt zelfkennis en inzicht in de antisociale krachten die in ons werken. Dan besef je dat iedereen 'wordend' is. Het weten, dat alleen ik mijzelf (en ook hij of zij alleen zichzelf) tot een sociaal wezen kan maken, geeft de kracht om – onafhankelijk van wat anderen doen – een plaats in de gemeenschap in te nemen. Dan staat iemand óp als individualiteit en de persoonlijkheid staat niet langer voor de zon, omdat hij zich opent voor het licht van de Geest der Waarheid en vanuit dat licht wil handelen.

Zo wordt Pinksteren werkelijk het feest van de nieuwe gemeenschap, de gemeenschap vanuit het 'Ik'.

Hilde Cauwenbergh

Thema: De zon

De zon is de bron van alle leven op aarde. Harry Buisman schrijft over de voorchristelijke zonneverering in verschillende culturen. In de bijdrage van kunstzinnig therapeute Lidwien van Geffen wordt de gang van de zon door het jaar heen verbonden met de menselijke levensloop. Fiona Geraets (imker) vertelt over de bij als zonnedier. Tot slot gaat Marjolein te Pas in op de betekenis die de zon had in het leven en werk van Vincent van Gogh.

Een innerlijk licht ontsteken - Voorchristelijke zonneverering

door Harry Buisman (geestelijke in de gemeente Den Haag)

Op veel dagen in de winter is het griuw en grijs, de zon komt laat op en gaat vroeg weer onder en is soms dagen achtereen niet te zien door bewolking, nevel of mist. Wat helpt dan beter tegen somberheid dan het ontsteken van een innerlijk licht? Je ontsteekt een innerlijk licht - dat klinkt eenvoudig en lijkt een goedkope remedie tegen depressiviteit - maar kennelijk is het toch niet zo eenvoudig, gezien het grote aantal mensen dat aan depressiviteit lijdt.

Waar kun je een innerlijk licht ontsteken en hoe doe je dat? De plaats waar zal voor de meesten wel duidelijk zijn: in het hart. Het warm kloppende hart is toch dé plaats waar een innerlijk licht kan gaan schijnen. En hoe kan dit gebeuren? Niet zo maar. Het vraagt innerlijke activiteit, zodat er ruimte ontstaat in het hart, zodat het hart rein wordt. Reinheid van het hart en ruimte in het hart: dit zijn twee motieven uit de voorchristelijke mysteriën.

De reiniging – de *catharsis* – was een eerste trap in vele mysteriestromingen. Het schep-
pen van ruimte, wijd worden, zo groot worden als het heelal was een tweede trap. Men noemde deze tweede trap ook wel: het gaan door de wereld van de elementen of het opstijgen van het zware aarde-element via het water- en luchtelement naar de warmte, het meest ijle element. Via dit meest ijle element - de warmte - kan dan de derde trap bereikt worden: het schouwen van de zon te middernacht.

Het schouwen van de zon te middernacht is een beleven, dat voor het eerst optrad in de mysteriën van het Oude Perzië. In deze mysteriën van Zarathustra wordt ook gesproken over het Zonnewoord en een ingewijde in deze mysteriën werd ook wel een Zonneheld genoemd. Zarathustra noemde het wezen dat hij in de zon schouwde Ahuro Mazdao. Dit is het Christus-wezen dat later naar de aarde zou komen.

**O zon, het aangezicht van de hoogste werkelijkheid
is bedekt door uw gouden schijf.
Verwijder deze schijf, opdat ik de heerlijkheid
van de hoogste waarheid kan aanschouwen.**

Een spreuk uit de Upanishad, de oudste geschriften uit de Oudindische cultuur

Het schouwen van de zon te middernacht

Proberen we ons in te leven in een ingewijde in het Oude Perzië. Wat beleefde zo'n ingewijde wanneer hij de zon te middernacht schouwde? We kunnen daarvan een idee krijgen, wanneer we zelf bepaalde gevoelens in ons versterken en levend maken; wanneer we een innige verwantschap gaan voelen van de plantenwereld met de zon, ook met de maan en met de planeten en sterren.

Het gaat hierbij niet zo zeer om een theoretisch weten, maar om een intensief voelen welke invloeden op de plant uit de aarde komen en welke invloeden uit de ruimte. Je moet als het ware een 'medevoeler' worden van de invloed van zon en sterren op de plantengroei. Vervolgens stel je je een slapend iemand voor. Je kunt dan het gevoel krijgen dat deze slapende mens door iets verlaten is.

Dit gevoel heeft grote gelijkenis met het gevoel dat je krijgt, wanneer in de herfst de stralen van de zon zwakker worden. Het gevoel bij de door de zon en sterren verlaten natuur lijkt op het gevoel bij het zien van het door het Ik en de ziel verlaten mensenlichaam. In het algemeen vallen mensen bij het inslapen in een bewusteloze toestand. Een ingewijde echter behoudt het bewustzijn bij het inslapen en kan vanuit zijn Ik neerzien op het slapende lichaam. Zoals de zon als het ware over een plant kan zeggen: de plant behoort bij mij, want de plant kan niet zonder het licht en de warmte, die ik hem kan geven – zo kan het Ik over het slapende lichaam zeggen: dat lichaam behoort bij mij, want het heeft mij nodig om te kunnen bestaan. Zoals ook de maan en de planeten tot de plant zouden kunnen spreken, zo kan de ingewijde

'De zon te middernacht', Egyptisch Museum Kaïro

vanuit zijn astrale lichaam tot het slapende lichaam spreken.

Een volgende stap is dan dat men leert, dat bepaalde wezens die verbonden zijn met de zon en met andere hemellichamen, hun invloed uitoefenen op de aardewereld en het lichaam van de mens voortbrengen en onderhouden.

Isis en Osiris

Wat de ingewijden in het Oude Perzië schouwden, gebeurde ook in Egypte. Maar er was een voortgaande ontwikkeling, want je zou kunnen zeggen dat de Egyptische ingewijden met het bereiken van het stadium van de Oude Perzen niet tevreden waren. Zij wilden meer.

De Egyptische cultuur is een heel fascinerende cultuur. Er is veel bewaard gebleven: piramides, tempels, graven met uitgebreide inscripties. Maar ik denk dat heel veel van deze cultuur nog niet ten volle begrepen is. Daarom kan het volgende over de Egyptische cultuur en inwijding ook niet meer zijn dan een min of meer oppervlakkige schets.

Heel fascinerend is dat deze cultuur in vrij korte tijd (ongeveer 3000 jaar voor Christus) ontstaat. Het land wordt verenigd en alles wordt strak georganiseerd. Vrij plotseling is er een Egyptische staat. Het schrift ontstaat, er wordt een kalender ingevoerd en er ontstaan al snel gigantische bouwwerken: de piramides, die nu bijna 5000 jaar later nog steeds tot de wereldwonderen behoren.

Maar laten we terugkeren naar de zon. In Egypte schijnt de zon bijna altijd. De oude Egyptenaren beleefden de zon als een wezen, dat iedere morgen opnieuw geboren wordt, dat 's morgens nog jong is, dat tegen de mid-

dag volwassen wordt, dat tegen de avond oud is geworden en bij zonsondergang sterft.

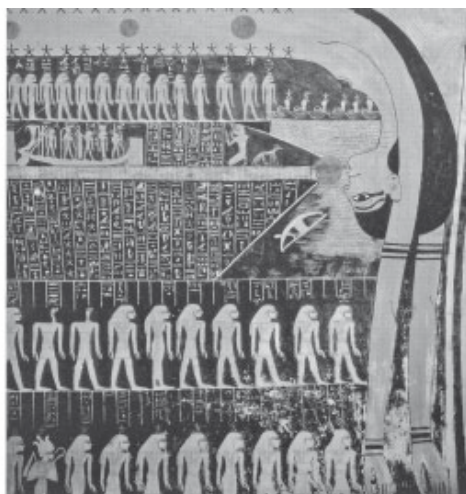
's Nachts is de zon voor de uiterlijke wereld onzichtbaar, maar hij verdween niet uit het bewustzijn van de Egyptenaren. De zon trekt in de nacht door de onderwereld, verjongt zich en wordt 's morgens opnieuw geboren. Aan elke fase van de zonneloop gaf de Egyptenaar een eigen naam. Zo heet de morgenzon Chepri of Horus, de middagzon Re, de avondzon Atum en de nachtzon Osiris. Voor de Egyptenaar was de grote vraag: wat gebeurt er in de twaalf uren van de nacht? Wat gebeurt er met Re na zijn ondergang, na zijn dood?

Voor de Egyptenaar gaat de leven vernieuwende kracht van de nacht uit van een groot wezen, dat in alle verschijningen van de natuur en de kosmos werkzaam is: de godin Isis. De zonnegod wordt 's morgens geboren en vliegt als Horusvalk of als gevleugelde zon langs de hemel; dat is de buitenkant van het lichaam van Isis. Bij zonsondergang wordt de zonnegod door Isis ingeslikt, wat tegelijkertijd een bevruchting van Isis door Osiris is, zodat de nieuwe zon Horus 's ochtends uit de schoot van Isis geboren kan worden. Je zou ook kunnen zeggen dat Osiris zowel de echtgenoot als de zoon van Isis is en dat er een eeuwigdurende geboorte van het zonnewezen in de nacht plaatsvindt.

De Egyptische ingewijde, de farao, beleefde tijdens de inwijding dat deze eeuwigdurende geboorte van de Zonnegod ook in hem plaatsvond. De farao beleefde dus niet alleen de werkingen van de Zonnegod in het (slapende) lichaam, zoals de Oud-Perzische

Door de eeuwen heen zagen de mensen op naar de zon, aanbaden in haar licht het goddelijke heil en werden door haar dagelijkse komen en openbaren voorbereid – op Christus.

Friedrich Rittelmeyer

'De geboorte van de gevleugelde zon uit de schoot van Isis in de ochtend. Het inslikken van de zon door Isis 's avonds'. Graf van Ramses VI, Dal der Koningen Egypte

ingewijde, maar hij beleefde het geboren worden van de Zonnegod in zijn eigen wezen. Je zou ook kunnen zeggen: hij beleefde in zich de geboorte van het scheppende wereldwoord en de klinkende wereldharmonie uit de wereldwarmte en het wereldlicht van Isis.

In de latere tijden van de Egyptische cultuur beleefde de ingewijde echter iets anders. In hem leefde het verlangen het wereldwoord en de wereldharmonie te mogen horen, maar de godin Isis bleef stom. Treurend gebaarde de godin dat zij niet meer in staat was om het wereldwoord en de wereldharmonie te baren. De ingewijden kenden haar nog, de heilige Isis, maar zij voelden zich nu als een 'zoon van de weduwe'.

Waardoor bleef Isis in latere tijden onvruchtbaar? Dat kwam doordat Mozes het geheim van Osiris, het geheim van het wereldwoord weggevoerd heeft uit Egypte. Wanneer hij niet de treurende Isis in Egypte had achtergelaten, dan zou Mozes niet de stem hebben kunnen vernemen, die tot hem sprak: "Ik ben de Ik-ben, ehjeh asher ehjeh". Dat Isis treurt om het verlies van haar gemaal Osiris kennen we ook uit allerlei mythologische verhalen.

Andere culturen

De Egyptische mysteriën behoren tot de zuidelijke mysteriestroom, waar een weg naar binnen gegaan werd. In het binnenste van het binnenste van de tempel, afgeschermd van alle uiterlijke zintuiglijke indrukken, kon de farao de Zonnegod ontmoeten en zich met hem identificeren.

Maar toch waren er ook van tijd tot tijd processies. Dan werd het tempelbeeld bijvoorbeeld in een feestelijke optocht naar een naburige tempel gebracht. Dit gebeurde om ook de gewone mensen bij het religieuze gebeuren te betrekken.

De mysteriën van de Kelten en Germanen behoren tot de noordelijke mysteriestroom. Steencirkels en menhirs vormen geen afgesloten binnenruimte. De priesters van de Kelten en Germanen probeerden zich meer rechtstreeks met de goddelijke wezens van de kosmos te verbinden. Frank Teichmann geeft in zijn boek over de megalietcultuur in noordwest Europa een prachtig overzicht van de polariteit van deze cultuur met de cultuur van Egypte.

De beperkte omvang van dit artikel laat niet toe dat ik er verder op inga. Ook de cultuur

van de indianen moet helaas buiten beschouwing blijven, maar twee kleine opmerkingen over deze cultuur wil ik toch nog maken. Toen de Spanjaarden in het begin van de 16e eeuw Zuid-Amerika binnendrongen was daar in de voorafgaande tijd een heel groot rijk ontstaan: het rijk van de Inca's. Wat was nu de samenbundelende kracht in dit immense rijk? Dat was de gemeenschappelijke verering van de Zonnegod!

Bij de Indianen was het vaak zo dat het opperhoofd van de stam een inwijding had doorgemaakt, die hem in staat stelde de stam te leiden vanuit de ervaring van reine zonnewerkingen. Daarbij werd er uiterst waakzaam op gelet dat dit opperhoofd nimmer de aarde zou aanraken. Dat zou hem verontreinigen! Dit is heel goed te begrijpen.

De Zonnegod zelf, Christus, moest juist als mens de aarde betreden. Hij moest de worste-

ling aangaan met de duistere krachten die uit de aarde opstijgen, zonder zelf onrein te worden. Hij helpt ons mensen in onze worsteling met deze krachten wanneer wij Hem inwoning geven in ons hart en wanneer wij onze voeten door Hem laten schoonwassen. De Zon kwam op aarde. Hij is als de Heer van de hemelkrachten op aarde bij ons.

Literatuur:

Rudolf Steiner, Die Mystериѐn des Morgenlandes und des Christentums. (GA 144)

Frank Teichmann, Der Mensch und sein Tempel - Egypten

Frank Teichmann, Der Mensch und sein Tempel - Megalithkultur

Frank Teichman, Die Egyptische Mystериѐn

De zonnewende in de levensloop

door Lidwien van Geffen (kunstzinnig therapeute, gemeente Eindhoven)

Kinderliedjes die de tijd overleven bewaren een zekere wijsheid. In het bekende zonnewendeliѐd van de Zevensprong 'Heb je wel gehoord van de zeven, de zeven' kunnen we de stappen in de levensloop meebelevens. Zingend en dansend neemt de ziel de wijsheid in zich op.

Elk mensenkind gaat in sprongen door het leven. Vanuit de planetensferen worden deze sprongen door onze persoonlijke engelen begeleid. Hoewel je vanuit verschillende standpunten over deze levenssprongen kunt vertellen, worden ze hier met een enkele aanduiding genoemd:

- 0 tot 7: groeikracht (Maan)
- 7 tot 14: beweging, zelfstandige levenskracht (Mercurius)
- 14 tot 21: liefde, zelfstandige zielekracht (Venus)
- 21 tot 42 (3x7): inzicht, ik-ontwikkeling, crisis (Zon)

- 42 tot 49: daadkracht, eigen initiatief (Mars)
- 49 tot 56: leiding, overdracht van ervaringen (Jupiter)
- 56 tot 63: bezinning, rijpende wijsheid (Saturnus).

Het midden van het leven staat onder het teken van de zon. Deze hele ontwikkeling klinkt nog uit tot we 70 zijn, dan volgt de ouderdom en mag de vrucht van het leven duidelijk worden. De wijsheid kan gaan oplichten.

Uitademen en weer inademen

Met het vieren van het Sint Jansfeest staan jong en oud in een kring en ieder heeft zich aan het begin van het lied opgericht. De zon heeft haar hoogste punt bereikt en gaat nu dalen. In deze kinderdans maken we zeven gebaren, waarbij we net als de zon steeds meer naar de aarde buigen. Op knieѐn en ellebogen steunend in het gras raken we tot slot met het hoofd de grond aan.

Met de zomerzon-
newende heeft de
aarde haar ziel uit-
geademd. De aar-
deziel, doortrokken
van Christus'

geestkracht, neemt
uit de kosmos nieu-
we krachten op.
De aarde zelf is in
deze tijd door de
geest verlaten. In
het naar buiten
stromen van het
plantenleven is de
aardeziel mee ge-
stroemd. De op-
merkzame kijker
kan het haast zien:
het lijkt of de plan-

ten groter zijn dan hun zichtbare gestalte. De
kleur straalt de ruimte in en de geuren stijgen
nog hoger op. Het zindert boven de korenvel-
den. De uitgeademde plantenwereld spiegelt
en openbaart het uitgeademd zijn van de
aarde. Op dit hoogtepunt in het jaar is het niet
moeilijk om te dansen en te zingen en zelf ook
een beetje bloem worden.

In de voorchristelijke tijd vierde men een
zonnewendefeest in een totale overgave of
extase. Men zocht de vervulling van het leven
buiten zichzelf, in de kosmos. Na Golgotha
kan de vervulling niet meer in de naar buiten
gekeerde extase gevonden worden. Vervul-
ling kan slechts gevonden worden in het eigen
innerlijk. "Kom tot inkeer", maant Johannes,
en: "Hij moet toenemen, ik moet afnemen".
Terwijl we het zomerlied dansen, worden we

zeven maal in de gebaren mee naar binnen
genomen.

Kijken we naar de levensloop van de mens
dan zie je in de eerste helft van het leven een
opklimmende lijn. We groeien, leren, ontwik-
kelen mogelijkheden en vinden onze plek in
de maatschappij. Maar dan komt voor velen
de crisis. Het lijkt of ook wij van geest verlaten
zijn en een nieuwe weg moeten vinden. Het is
alsof we door de eigen duisternis heen, op
eigen kracht het nieuwe Licht moeten vinden.
Hoe heilzaam is het dan, als je goede bagage
hebt meekregen in je jeugd.

De groot geworden zomerse aarde moet naar
de winter toe weer afnemen. Ze wordt kleiner
en trekt zich met de van kosmische kracht ver-
vulde geest in zichzelf terug. Innerlijk wordt
de aarde daardoor niet armer maar rijker. Dat

Hij is de ster, Hij is de zon, Hij is de eeuwige levensbron.

Uit plant en steen en zee en licht straalt Zijn goddelijk aangezicht.

Novalis

geldt eveneens voor de mens. Traditioneel werd in kloosters en kerken, het 'ik moet afnemen' begrepen als nederig worden, onderdanig of gehoorzaam aan je meerdere. Het kan niet anders, dan dat velen op zoek naar ware vrijheid daarover struikelen. In onze tijd laten we het oude leunen op dogmatische tradities los en krijgt het 'Hij moet toenemen' de betekenis, dat het nieuwe hogere Ik in mij mag groeien.

Maar er zijn krachten werkzaam die dit ware hogere Ik geen ruimte willen geven. Een crisis helpt ons om daarvoor wakker te worden. Ons ware Ik, dat wil groeien en stralen en medemens zijn, zit vaak nog verstopt. Het bewustzijn van 'Christus in ons' staat nog in de kinderschoenen. Kan dit 'Hij moet toenemen, ik moet afnemen' in onze tijd misschien klinken als: ik wil mij bezinnen op wat er in mij worden wil, zodat ik met moed en volharding in het leven kan staan? Natuurlijk geldt dit ook voor hoe we naar onze medemens kijken. Kunnen we het wordende in anderen zien, vermoeden en ruimte geven? Aan het eind van het lied, wanneer we net als de zon helemaal zijn afgedaald, springen we op. Dit vreugdevolle gevoel laat ons misschien even iets van 'Christus in ons' beleven.

In de afdaling rijpt de vrucht

Van de winterzonnewende tot aan de zomerzonnewende vierten we de feesten van de opstijgende zon. Van de zomerzonnewende tot aan de winterzonnewende zijn het de feesten van de afdalende zon. Sint Jan vormt de verbinding tussen twee wegen: de menswording van Christus in de eerste helft en de christenwording van de mens in de tweede helft van

het jaar. Het Pinksterfeest laat al een kiem zien in de vorm van de vlam.

Vroeger beleefde de mens in de winter een diepe innerlijke verbinding met de geest in de sfeer van de aarde. In de zomertijd ging de ziel van de mens mee in de naar buiten gerichte jubel van de zomer. De verbinding met de geest werd dan buiten de aarde beleefd. De zomerzonnewende was het uur van de overgave aan de goden. In extase of vervoering beleefde de mens buiten zichzelf de wereld van de geest.

In de voorchristelijke tijd zocht het volk de geest van God juist buiten. Wanneer je nú het zomerfeest op die oude wijze viert of op andere wijze de extase wilt beleven, dan vind je slechts leegte. De godesgeest is immers niet meer van buitenaf werkzaam, maar in de mens. Deze leegte geeft ruimte aan krachten, die willen dat we onze verantwoordelijkheden vergeten. Met instinct, lust, begeerte, macht en kille intelligentie willen deze krachten de mens inspireren. Met andere woorden: de leegte geeft ruimte aan de draak van onze tijd.

De oude eenzijdige beleving van extase schept angst. Wanneer er een eenzijdig streven is naar groei en hoogtepunten, ontstaat angst voor de afdaling. Ouder worden wordt dan als een grote overgang gezien. Mensen willen hun rimpels en hun bleker wordende huid verbergen, evenals de grijze haren. We moeten zo lang mogelijk jong blijven. Oud worden en dood gaan vindt men angstig. En als iemand gestorven is, wordt er geschminkt om er uit te zien alsof men nog leeft met rode wangen, bril op en schoenen aan. Het leven moet blijven zoals het was. Gaat achter deze

**Ik moet zelf een zon zijn, ik moet met al mijn stralen
de kleurenloze zee van heel de Godheid schilderen.**

Angelus Silesius

uitingen de onbewuste angst voor het afdalen schuil?

In de opklimmende en afdalende weg die de mens gaat worden momenten van crisis beleefd, die ons laten stilstaan. Misschien zoals de danskring steeds even stilstaat en onderbroken wordt, een stap naar inkeer doet en dan weer verder danst.

We mogen bedenken dat de klimmende zon de plantenwereld doet groeien, maar pas wanneer de plant aan de afdaling begint, schenkt ze haar vruchten. Zo is dit ook bij de mens. Tot inkeer komen en de tijd nemen om het leven te overzien helpt om de vrucht van het leven te vinden. De vruchten van het leven zijn te herkennen als licht in de duisternis. Het afdalende deel van het leven kan dan een nieuwe vreugde worden, waar we niet voor weg hoeven te lopen.

De zon en de bijen

door Fiona Geraets (gemeente Zeist)

De bijen zijn dieren van het licht, maar ze leven het grootste deel van de tijd in het duister. Dat is een raadselachtig gegeven.

In de zomer is het bijenvolk 'uitgestraald' in het wereldlicht; in de winter zit het samengebald in de wintertros in het duister van de bijenkast. Maar de bijen slapen dan niet zoals andere dieren hun winterslaap hebben; ze zijn volledig wakker. In de wintertros leven ze in verbondenheid met de innerlijke zon, met het innerlijke licht van de aarde en ze zijn dan ook in staat de temperatuur van de tros min of meer constant te houden.

Zonnekoningin

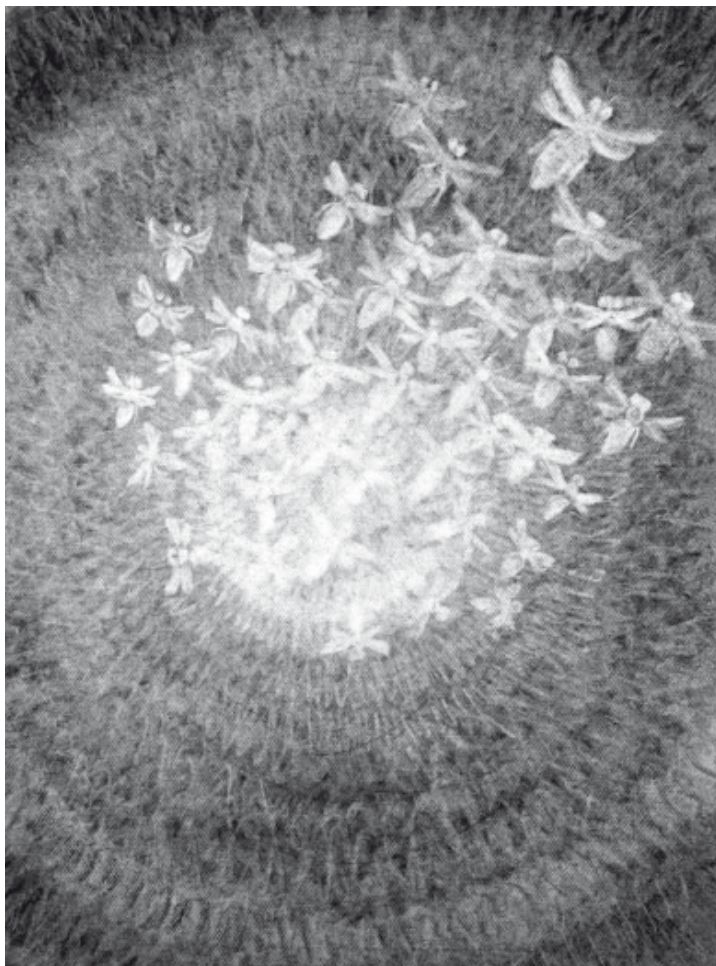
Wanneer in het voorjaar het bijenvolk groeit, ontstaat de natuurlijke impuls zich te gaan vermeerderen, zich te splitsen en beginnen de werksters met het bouwen van een koningin-necel. Hierin legt de koningin een normaal

Er zijn mensen die dit kunnen; ze stijgen boven hun eigen lot uit. Een dame van 93 bad elke dag voor de wereld. Als ik bij haar kwam, legde ze haar rozenkrans opzij en toonde grote interesse. Wijze oude mensen zien de noden van de wereld. Ze hebben geleerd anderen in hun aandacht op te nemen, wat wil zeggen: lief te hebben. Aan iemand van 99, die stil en wakker in een drukke omgeving zat, vroeg ik: "Wat kan ik voor u doen?" Ze antwoordde met een oprechte wedervraag: "Kun je mij vertellen wat ik kan doen voor de mensen om me heen?" Er klonk oprechte liefde in haar vraag. De rijping van de levensvruchten begint op het hoogtepunt van het leven, vaak midden in de crisis. In de volle zomerzon begint met de zonnewende de afdaling die vol verrassingen is.

eitje. Alleen de speciale vorm van deze cel en het bijzondere voedsel dat de larve krijgt, bepaalt dat er zich een koningin ontwikkelt. Wanneer deze nieuwe koningin geboren wordt, kan ze niet met de oude koningin in één ruimte samenleven en daarom zal de oude koningin met een deel van het volk vertrekken. Dit noemt men 'zwermen'. Zo'n zwerm is dus de geboorte van een nieuw volk.

De koningin is eigenlijk alleen maar op de momenten van het zwermen en bij de bruidsvlucht in het volle daglicht. Verder is zij altijd in de bijenkast of korf. Zij doet het hele jaar steeds dat wat nodig is om het voortbestaan van haar bijenvolk te waarborgen. Door haar leeft de ordenende wijsheidskracht van de bijengeest in het volk. Als zij sterft, dan is alle ordening en oriëntatie van het volk direct weg. Er is dan een nieuwe koningin nodig of het volk gaat dood.

De moerdop, de cel waarin de koninginnen-larve zich ontwikkelt, heeft als enige een

'Zwermen'. Houtskooltekening 65 x 50 cm uit de serie 'Licht en donker in het hart van de imme'. Edwina Brinckmann-Rouffaer

vlucht heeft plaats gevonden. Deze vindt plaats in het volle zonlicht, in de volle openbaarheid tijdens het vliegen. Zo hoog als maar mogelijk vliegt de koningin naar de zon toe, want daar is haar thuis. De dar die het hoogste kan vliegen en die van de bijen de aardekracht het sterkst in zich heeft opgenomen, moet nu deze kracht overwinnen, de zon tegemoet gaan en de koningin in volle vlucht bevruchten, om vervolgens dood ter aarde te vallen. Hij behoedt de koningin voor het loskomen van de aarde en het 'terugvliegen naar de zon'. De dar moet echt zijn best doen om haar hier te houden, dat wil zeggen: bij de aarde. Wat houdt hij daarmee hier? De levensstroom, het voortbestaan van het volk. Vervolgens legt de koningin in de hoog-

ronde en langwerpige vorm en is dus niet zeshoekig, zoals de cellen in de raten dat zijn. Hij hangt als enige cel omlaag en is als het ware naar het binnenste van de aarde gericht. Rudolf Steiner (1) zegt hierover, dat uit deze ronde vorm haar verbondenheid met de zon spreekt. Karsten Massei (2) legt juist sterk de nadruk op het gericht zijn op het binnenste van de aarde, het innerlijk licht van de aarde. De koningin is pas echt koningin als de bruidsvlucht

zomer dagelijks ongeveer 2000 eitjes. Deze wegen samen meer dan haar eigen lichaamsgewicht. Een koningin wordt vier tot vijf jaar oud en wordt alleen tijdens het eerste jaar bevrucht, waarbij ze in drie weken tijd meerdere keren op bruidsvlucht kan gaan. De werksters (vrouwjes) worden zes weken tot zeven maanden oud. De darren (mannetjes) worden maximaal drie maanden oud; zij maken geen deel uit van de wintertros. In augustus vindt

de darrenslacht plaats, waarbij alle darren door de werksters de kast uit worden gedreven en niet meer te eten krijgen, waardoor ze sterven.

De bij als spiegel van de wereld

De bij, en in het bijzonder de koningin, is in zekere zin een zonnedier. Daarom ondervindt de bij heel sterk de invloed van wat de zon doormaakt op haar weg door de dierenriem. De zonnekraft neemt bijvoorbeeld enorm toe in het voorjaar. Het licht heeft in april een andere kwaliteit dan in mei of juni. Iemand die tuiniert en werkt met een zaaikalender, begrijpt dit. Aarde, water, warmte en luchtkrachten zijn steeds wisselend op de voorgrond actief. Rudolf Steiner (1) spreekt over deze krachten in hun relatie tot de dierenriemtekens en geeft aan wat de invloed ervan is voor de bijen bij het halen van bijvoorbeeld de nectar. Om optimaal nectar te kunnen halen is een bepaalde vochtigheid nodig. Als er veel zon is, maar het is te droog, dan bemoeilijkt dit het verzamelen van de nectar.

De ziel van een bijenvolk is geen gewone groepsziel, maar een wezen dat op een bepaalde manier de mens ver vooruit is. Daardoor komt het dat de bij wél als een engelachtig, bijna goddelijk wezen afgeschilderd wordt. Al in de oude mysteriën werd de bij als een heilig dier beschouwd. Puur fysiologisch gezien leeft de bij als geen ander dier in een aura van reinheid en onberoerd zijn door de aarde. Het gegeven dat de bij zich vanaf de larventoestand uitsluitend voedt met honing

'Bruidsvlucht'. Houtskooltekening 65 x 50 cm uit de serie 'Licht en donker in het hart van de imme'. Edwina Brinckmann-Rouffaer

en stuifmeel laat dit ook zien, evenals de hemelse gave van de bij aan de mens: de honing. Ook kent de bij een totale terughouding met betrekking tot de lagere driften. Afgezien van de koningin is er geen geslachtsleven bij het bijenvolk; de individuele bij ziet af van de liefde. Maar het bijenvolk als geheel is doortrokken van liefde. Bijen ontwikkelen de liefde als een kosmisch objectief liefdeselement, dat je in het bijenvolk als een soort substantie

**In elken vuilen plasch van voet- of wagenspeur,
die blankgelopen staat, vol morzig regenwater,
verschijnt het evenbeeld der bloote zonne, en laat er
nen lach uit henengaan van liefde- en lichtgeschater.**

Guido Gezelle

terugvindt. Het ordenende bewustzijn, dat ten grondslag ligt aan het zo vol wijsheid samenwerken van de bijen, moet in een bovenzinlijke wereld worden gezocht. Als de mens in staat zou zijn zich in deze bovenzinlijke wereld te begeven, dan zou hij daar de bijengeest als zijn zusterwezen kunnen begroeten.

De bijen worden in onze tijd ziek door de chemische middelen die in de landbouw en bijvoorbeeld voor het onderhoud van tuinen en golfbanen gebruikt worden. Misschien worden ze zelfs al ziek door de gedachtekracht van de mens waardoor deze stoffen ontwikkeld zijn en de motieven die ermee verbonden zijn. Die motieven werken door in het handelen en kunnen zo ondersteunend of belastend zijn voor de bijen. Gedachten en handelingen kunnen hierdoor direct verbonden zijn met het schone, het ware en het goede, het levende of het tegenbeeld daarvan: het dode. De bijen zijn daar gevoelig voor.

Bijen worden ook belast door de duistere wolk die we om ons heen vormen door onze angsten, ons verdriet en onrust en wanneer we ons eigen licht niet meer kunnen vinden. Concreet kun je dat waarnemen wanneer een gestreste persoon bij de bijen komt, dan steken ze die persoon direct. Zo'n steek kan de gestoken mens wakker maken voor de toestand waarin hij verkeert. Bijen geven bij het steken namelijk hun leven en dat kan je aan het denken zetten. Plotseling word je je

bewust dat bijen sterven als zij steken en ze dat dus niet zomaar doen.

Als imker ervaar ik in de ontmoeting met de bijen steeds een appel om in vrijheid te besluiten mijn leven in de hand te nemen en het pad van de liefde te gaan. Dat wil zeggen: weer meer met het hart te gaan zien, mild naar de wereld en naar mezelf te worden en in vrede te leven. Wij kunnen kiezen, de bij niet. De bij is gebonden aan haar scheppingsopdracht. Gaat het niet goed met de bijen, dan gaat het met alles in de wereld slecht. Zij vormen de graadmeters en spiegelen de toestand van de levende natuur en van het handelen van de mens daarin.

Zowel uiterlijk licht als innerlijke warmte zijn ten diepste met de bij verbonden. De bijen blijven gloeien in de winter, in afwachting van de wederkomst van het uiterlijke licht en de warmte. Zij vormen een netwerk, een web van licht en liefde over de aarde in de zomer en verkwikken zich in het innerlijk licht van de aarde in de winter. Ze zijn vertegenwoordigers van de uiterlijke en innerlijke zon.

Literatuur:

(1) Rudolf Steiner, *De bijen*. Uitgeverij Christofor

(2) Karsten Massei, *Schule der Elementarwesen*. Futurum Verlag. En: *Botschaften der Elementarwesen*. Futurum Verlag
Met dank aan de Bijentuin imkers. Zie ook www.debijentuin.nl

Wees geprezen, mijn Heer, met al Uw schepselen.

In het bijzonder met Heer en broeder zon,

Die de dag maakt en ons door zichzelf verlicht.

En hij is schoon en stralende met grote glans:

Van u, Allerhoogste, draagt hij de betekenis.

Uit 'Il cantico di Frate Sole' (het loflied aan broeder Zon) Franciscus van Assisi

Door de duisternis naar het licht

Over het leven en werk van Vincent Van Gogh (1853-1890)

"Dit is niets voor mij", zei ik en ik deed een stap achteruit, "dit schilderij gaat over een grens, waar ik niet overheen wil". "Het is een werk van Vincent Van Gogh", zei mijn vriendin met wie ik voor het eerst in het Kröller-Müller museum was.

Jaren later bezocht onze aartsbewindsdrager, Vicke von Behr, Driebergen. Verheugd vertelde hij, dat hij naar het Van Gogh Museum in Amsterdam zou gaan. Ik wenste hem veel plezier, maar biechtte op dat ik 'niets met Van Gogh' had. "Ken je zijn brieven?", vroeg hij, "lees ze eens. Mogelijk ga je er dan anders over denken." Zijn raad legde ik naast me neer. Totdat ik drie jaar geleden in een boek op een schilderij van Vincent Van Gogh stuitte en mij realiseerde: zo moet het zijn geweest, ja, zo is het werkelijk.

Het schilderij wordt *De opwekking van Lazarus* genoemd en zorgde ervoor dat een zaadje eindelijk in goede aarde viel; ik raakte steeds meer geïnteresseerd in het werk van Vincent Van Gogh, zeker toen ik zijn ontwapenende brieven aan Theo begon te lezen. Mij werd duidelijk dat zijn leven en werk een eenheid vormen; een leven dat zich afspeelde in een tijdsbestek van slechts 37 jaar, waarin hij ca. achthonderd schilderijen en achthonderd tekeningen maakte en achthonderd brieven schreef. Wat opvalt is de tweedeling in zijn biografie: zijn leven voorafgaande aan de kunst én zijn

kunstzinnige leven; de overgang tussen beide levens vormen de jaren 1879-1880.

In de geesteswetenschap wordt het jaar 1879 het begin van het Michaëlsche tijdperk genoemd. In de herfst van dat jaar wordt de aartsengel Michaël tot leidende en inspirerende tijdsgeest. Michaël zet zijn kracht vol in ten behoeve van de mensheid en roept iedere mens op te kiezen voor de Lichtbron van het leven, de Christuszon, "opdat in het aarde-licht niet dooft het hemellicht" (Michaëls-epistel). Vanuit deze gedachte is het mogelijk het leven en werk van Vincent Van Gogh te verdelen in een voor-michaëlsche en een michaëlsche periode.

Kort maar hevig

Als zestienjarige wordt Vincent als leerling aangenomen in de beroemde internationale kunsthandel van zijn oom. De jongen kan zich echter niet voegen of ondergeschikt maken. Er ontstaan conflicten en hij wordt overge-

*'De opwekking van Lazarus (naar Rembrandt)'.
Vincent van Gogh (1890), Van Gogh Museum Amsterdam*

plaatst van Den Haag naar Londen, naar Parijs en weer terug. Ten slotte is de maat vol en wordt hij ontslagen. Hij voelt zich onbegrepen. Vervolgens wordt hij hulpleraar in Engeland. Het afscheid van het ouderlijk huis op Goede Vrijdag is zwaar. Aan zijn ouders schrijft hij: "En was het niet, alsof de natuur met ons pijn ondervond? Het was zo grijs en min of meer onvriendelijk."

Op Paaszondag reist hij in de ochtendschemering naar Londen door een nog donkere omgeving. "Toen we bij het laatste station voor Londen kwamen, ging de zon op. De wolkenbank verdween en daar was de zon, zo eenvoudig en zo groot als maar mogelijk: een echte Paaszon!" Het beeld van de Paaszon neemt hij in zich op en hij vergeet het nooit meer.

Hulpleraar af, gaat hij in 1877 in de leer bij een boekhandel in Dordrecht. Levend als een asceet leest hij tot diep in de nacht in de Bijbel. Kennis opdoen ten behoeve van de boekhandel vindt hij zonde van zijn tijd; in staat klanten te helpen is hij niet. Met 24 jaar lijkt hij te weten wat hij wil: apostel van Christus wil hij worden. Hij besluit tot een zevenjarige theologiestudie, want hij wil mensen helpen en het evangelie verkondigen zoals hij het begrijpt, maar na een half jaar dooft zijn enthousiasme.

Daarop besluit hij zonder universiteitsstudie evangelist te worden. Na drie maanden voorbereiding kan hij in 1879 voor een half jaar op proef aan de slag in het Belgische kolenmijngebied van de Borinage. "De arbeiders aldaar zijn vermagerd en verbleekt door de koorts en zien er vermoeid en uitgemergeld uit, verweerd en vroegtijdig verouderd, de vrouwen vaal en verlept...", schrijft hij aan zijn broer Theo. De nood en ellende van de uitgebuitede mijnwerkers en hun kinderen snijdt Vincent door de ziel. Hij geeft zich volledig: deelt zijn geld, bed en mantel met de armen en lijdt honger. Met de kompels rijdt hij mee in de diepte van de aarde op zoek naar het zwarte goud. "Zo gingen we samen naar beneden, 700 meter diep en gingen tot de meest ver-

borgen hoeken in die onderwereld." De gevestigde kerk aldaar vindt zijn inzet te gedreven. Hij moet Christus' woorden en het apostolaat niet zo letterlijk nemen. Ten slotte komt wat komen moet: in juli 1879 wordt zijn aanstelling niet verlengd.

In de herfst van 1879, aan het begin van het Michaëlsche tijdperk, zit Vincent Van Gogh op 26-jarige leeftijd volledig aan de grond. Mislukt voelt hij zich in alles wat hij tot nu toe in zijn leven heeft gedaan. Hij zit diep in de put. Kort voordat hij werd ontslagen, schreef hij nog aan zijn broer: "... door duisternis naar het licht". Vertwijfeld trekt hij zich in zichzelf gekeerd terug. Hij zwijgt en schrijft negen maanden lang geen brieven meer, zelfs niet aan Theo. Dan lost de innerlijke wolkenbank op, ziet hij door zijn duisternis een spoor van licht. Hij voelt zich geroepen, herkent zijn ware missie. Opgewekt richt hij zich weer op en voelt zich herboren. In juli 1880, na negen maanden beproeving, rijping en omvorming schrijft Vincent aan Theo een bijzonder michaëlsche brief: "...Toch ben ik wel ergens goed voor, ik voel dat ik een reden tot bestaan heb."

Wat de omgeving er ook van mag vinden, hij weet wat hem te doen staat: kunstenaar moet en zal hij worden en geen verachting kan hem meer tegenhouden. Kunst zal zijn evangelie worden, dat hij aan de medemens wil verkondigen. Een periode van tien jaar (1880-1890) breekt aan, waarin hij gehoor geeft aan zijn roeping. Zijn kunstenaarsleven zal kort maar hevig zijn.

Het licht van de Christuszon

Na zijn evangelisatiewerk onder mijnwerkers vormt hij zijn religiositeit om tot een innerlijke kracht, waarmee hij zijn kunstzinnige werk doorspekt. Vanaf 1880 zoekt hij naar sporen van het licht in het levensduister van de boeren op de Brabantse en Drentse heide. Terwijl kunstenaars worstelen met de toenemende materiële verduistering, wordt zijn palet vijf jaar later in Parijs allengs lichter onder invloed van het impressionisme. De laatste drie jaren van zijn leven woont en werkt hij

loos, dag en nacht, schildert hij over de grens van zijn fysieke en psychische vermogen. Dat hij zichzelf kastijdde en beschadigde, voelde ik door het schilderij heen toen ik nietsvermoedend en onwetend voor zijn werk stond in het Kröller-Müller museum; dat hij het boven-reële in de realiteit van alledag op buitengewone wijze wist te schilderen, vermoedde ik pas na jaren toen ik in een boek op *De opwekking van Lazarus* stoot-

eenzaam en op zichzelf in Arles (Zuid-Frankrijk). Hij zoekt en vindt daar hemellicht in het licht en de kleuren van alledaagse dingen, in de natuur, in de zon.

Opeens staat Van Gogh stil voor een prachtige zonsopgang en zijn twee handen gebruikend om het licht enigszins af te dekken en met zijn ogen halfdicht roept hij uit: "Hoe doet zo'n kerel of God, of zoals je Hem noemen wilt, hoe doet hij dat nou, dat moeten wij toch ook kunnen..."

Voor Vincent is Christus dé grote kunstenaar. "Als kunstenaar, groter dan alle kunstenaars, heeft Christus geleefd. Hij versmaadde marmer en toon en kleur en werkte in levend vlees. En dat betekent dat deze buitengewone kunstenaar (met onze doffe hersenen kunnen wij dat nauwelijks begrijpen) geen standbeelden maakte, noch schilderijen, noch boeken. Hij beloofde het luid: Hij maakte levende mensen onsterfelijk... Christus kan in en door mensen scheppen." Vincent ervaart dat Christus in hem werkt. Daarom voelt hij zich alleen gelukkig wanneer hij werkt, want dan schept Hij in hem. Daarom werkt hij zo buitensporig hard. In de laatste zeventig dagen van zijn leven maakt hij zeventig schilderijen. Compromis-

te en vervolgens zijn brieven begon te lezen.

Theo stuurt hem voor zijn (laatste) verjaardag in maart 1890 enkele reproducties van Rembrandts etsen. Vincent verblijft op dat moment in een inrichting in Saint-Rémy de Provence. In mei, twee maanden voor zijn dood in Auvers, schrijft hij aan zijn broer: "Ik ga misschien proberen te werken naar de Rembrandts". De volgende dag brengt hij zijn voornemen in praktijk. De Lazarus-ets vertaalt hij in kleur. In het gezicht van de uit de dood opgewekte Lazarus zijn Vincents eigen gelaatstreken te herkennen. Voor Martha en Maria staan twee vrouwen model die tijdens zijn ziekte als zusters voor hem zijn geweest. De Christusgestalte op Rembrandts ets laat hij weg. In de vrijgekomen ruimte in het midden schildert hij daarentegen een gele zon. Aan de schilder Emile Bernard schrijft hij dat hij al maanden kijkt naar de feller wordende zon. "Het blijft een feit dat ik voor het bereiken van de hoge gele noot ... wel een beetje boven mijn krachten ben gegaan." In de laatste maanden van zijn leven getuigt hij in zijn schilderijen en brieven onophoudelijk dat de duisternis overwonnen kan worden door het licht van de Christuszon.

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding - van voor de geboorte tot na de puberteit - aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage schrijft Marianne de Nooij over ritmische processen in het kinderleven.

Zonneritme – mensenritme **Over ritme in het kinderleven**

door Marianne de Nooij (geestelijke in de gemeente Amsterdam)

Van nature kent ons lichaam heel wat ritmes. Ons hart klopt met zo'n 72 slagen per minuut. De ademhaling telt gemiddeld 18 in- en uitademingen per minuut. Overdag zijn we wakker en 's nachts slapen we. Voor veel mensen geldt dat ze door de week werken en in het weekend vrij hebben. Vrouwen ovuleren in het ene deel van de maand en menstrueren in het andere deel. In het jaarritme trekken we in de zomer naar buiten toe en in de winter meer naar binnen toe.

Ieder ritme vertoont een voortdurende afwisseling van beweging en rust, van een levensproces en een sterfproces. Het hart stuwt in de ene slag zuurstofrijk bloed van de longen naar de organen, dat het leven daar mogelijk maakt. In de andere hartslag wordt het zuurstofarme (maar koolzuurrijke) bloed weer vanuit de organen naar de longen geleid. In de ademhaling zie je eenzelfde opeenvolging: het inademen – het eerste wat een kind doet wanneer de navelstreng is afgebonden – brengt levenskracht. Het uitademen – wat een mens als laatste doet voor hij het aardeleven loslaat – is verbonden met de doodskrachten.

In het dagritme staan we als we wakker zijn volop in het leven en we kennen de slaap als 'de kleine broeder van de dood'. In het weekritme is menigeeen door de week volop actief in het werk of op school; in het weekend is er ruimte voor rust en bezinning. De ovulerende vrouw heeft de mogelijkheid een

nieuw mensenkind het leven binnen te dragen, de menstruerende vrouw reinigt zich van wat reeds afgestorven is. In het jaarritme roept de zomer op tot actief buitenleven en zet de winter meer aan tot naar binnen keren en innerlijke activiteit.

Deze en gene wereld

Eenzelfde afwisseling van levens- en doodprocessen kun je waarnemen in het menselijke lichaam. Het gebied van armen, benen en buik met alle stofwisselingsorganen, die dag en nacht borrelend doende zijn het voedsel te verwerken en het lichaam op te bouwen, is vol beweging en leven. In het gebied van de hersenen en de zintuigen is er nauwelijks beweging. De geestelijke activiteit die daar plaatsvindt uit zich niet in zichtbare beweeglijkheid. In het midden hebben hart en longen beide kwaliteiten in zich: hartslag en ademhaling kennen een voortdurende afwisseling van 'leven' en 'dood'.

In het opgroeien is het voor een kind een grote hulp, wanneer het niet alleen door de natuurlijke processen, maar ook in de cultuur van gezin en school opgenomen is in de dagelijkse, wekelijkse, jaarlijkse ritmes van het leven. Dat versterkt niet alleen een gezonde lichamelijke ontwikkeling; ook de ziel is geholpen wanneer de dingen, die met het leven van onze zintuiglijk waarneembare aarde-wereld te maken hebben, regelmatig worden afgewisseld met die van de niet zintuiglijk waarneembare wereld, de wereld van God.

Dat is immers de wereld waar je vandaan bent gekomen voor je bij je ouders werd geboren en waar je na een voltooid leven weer heen zult gaan, terug naar het hemelhuis.

Hoe kun je als opvoeder bijdragen aan een gezond ritme in het kinderleven? Een goed hulpmiddel in het verzorgen van een *dagritme* zijn spreuken en gebeden. Met een ochtendspreuk maakt het kind de overstap van de nachtwereld naar de dagwereld en met een avondspreuk geleid je het kind weer van de dagwereld naar de nachtwereld. Rondom de maaltijden kan een spreuk of gebed iets uitdrukken van onze dankbaarheid voor al die goede geesten die hebben bijgedragen aan de maaltijd, die weer voor ons klaar staat. Veel geschikte spreuken kun je vinden in het boek *Spreuken, gedichten en liedjes voor kinderen* (Uitg. Christofoor).

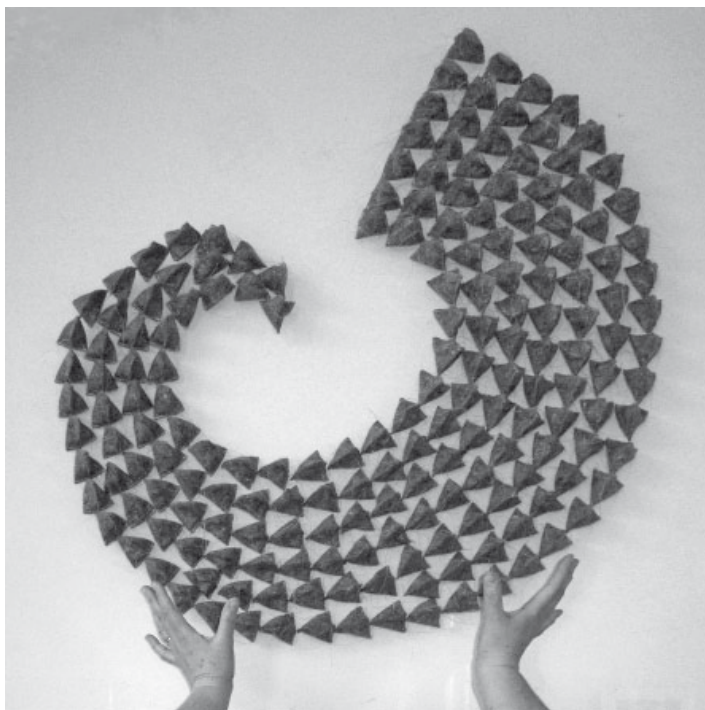
In het *weekritme* biedt met name de zondag vaak de mogelijkheid om, na alle drukte van school, muzikles en paardrijden, ruimte te maken voor de 'stille' wereld, de wereld van 'de Godesgeest'. In het verzorgen van een weekritme is het een hulp, wanneer de dagen van de week zich van elkaar onderscheiden in bijvoorbeeld de activiteiten die je onderneemt of de maaltijden. Zo kun je van de zondag een dag maken die anders is dan de andere dagen, waarin een kind geholpen wordt om de drukte van het doordeweekse leven los te laten.

In het vormgeven van

een *jaarritme* is het vieren van de jaarlijks terugkerende feesten het middel bij uitstek. Wanneer een feest niet alleen met uiterlijkheden wordt gevierd maar ook een innerlijke kant heeft – bijvoorbeeld door de ware beelden uit een mooi verhaal, de keuze van de liedjes die je met elkaar zingt en de aard van de activiteiten die je onderneemt – wordt niet alleen het lichaam, maar ook de ziel van het kind gevoed.

Door de jaren heen

Voor het kleine kind is de wereld van God vooral te vinden in de natuur. De krachten van eerbied en verwondering worden versterkt door hoe de mensen om het kind heen omgaan met de natuur, met het voedsel, met het dagelijkse werk in huis. Een jong kind

'Vaart', Stef Kreymborg (2010). Vilt op plexiglas 120 x 120. www.stefkreymborg.nl. Het zich herhalende ritme van de vilten figuren op de doorzichtige ondergrond schept een geheel nieuwe vorm.

heeft geluk, wanneer het in zijn oerdrift om alles na te willen bootsen, liefdevolle en respectvolle handelingen om zich heen beleeft. Het voedt de levenskrachten wanneer die handelingen dagelijks, wekelijks of jaarlijks terugkeren.

Het schoolkind gaat vanuit de kleine kring van het eigen gezin over naar grotere menselijke samenhangen: de klas, de club. En ook in die grotere samenhangen is de werkzaamheid van de geestelijke wereld te vinden, bijvoorbeeld in hoe de mensen met elkaar omgaan – welke volwassene wil je navolgen en wie maar liever niet? Op deze leeftijd is een eenvoudige, steeds weerkerende viering in een groter verband dan alleen het gezin een zinvolle zaak. In de Christengemeenschap wordt met kinderen van 7 tot 14 jaar de zondagdienst voor de kinderen gevierd, een krachtschenkende hulp in het vinden van evenwicht tussen de dagelijkse aardse werkelijkheid en de wereld van 'de Godesgeest'. In de verhalen, de woorden en beelden, in de stemming van eerbied leert het kind tot zichzelf te komen en 'zijn ziel te verheffen' uit de alledaagse aards-zintuiglijke wereld.

De puber gaat op zoek naar zijn geheel eigen verhouding tot de wereld van God. En dat begint voor menigeen: eerst maar eens alles afvoeren wat van de ouders is. En dan kijken of je ouders daar van omvallen of niet: blijven ze wel trouw aan wat voor hen wezenlijk is, wanneer je daar als jongere tegenaan trapt? Of zijn je ouders eigenlijk slappelingen, die in de dingen die hen echt na aan het hart liggen bakzeil halen voor hun puberkind? Kortom: heb je eigenlijk nog wat aan je ouders en al die andere volwassenen in je zoektocht naar die 'stille' wereld? Voor de opvoeder komt het er dan op aan om authentiek te leven, de ritmes te verzorgen die voor hemzelf wezenlijk zijn en niet de ritmes te volgen die zogenaamd zo goed zijn voor het puberkind. Dat gooit namelijk toch alles overhoop, maar doet dat vooral om te onderzoeken wat voor jou als opvoeder zó waardevol is, dat je het ondanks alle chaos gewoon onbekommerd blijft

volhouden. Aan zo'n ritme, daar heeft een jongere wat aan.

Zonneritme is mensenritme. Het slot van deze bijdrage wordt een rekensommetje, dat je verwondering kan wekken over hoezeer de wereld van de grote ritmes verweven is met de kleine ritmes van ons dagelijkse mens-zijn. Het lentepunt van de zon is een van de twee snijpunten van de zonnebaan met het vlak, de 'schijf' die je door de evenaar van de aarde heen kunt denken. Dit lentepunt beweegt in 25920 jaar door de dierenriem. Deze periode wordt 'het platonische wereldjaar' genoemd. Momenteel beweegt het lentepunt van het sterrenbeeld Vissen naar Waterman toe (vandaar dat de komende periode 'Aquarius tijdperk' wordt genoemd).

Een mens ademt gemiddeld 18 keer per minuut, in een dag van 24 uur is dat: $18 \times 60 \times 24 = 25920$ keer. Het platonische wereldjaar zou je kunnen beschouwen als één 'dag' voor de zon, waarbij een kalenderjaar, met zijn ritmische afwisseling van zomer en winter, dan gezien kan worden als één 'ademhaling' van de zon. Het grote Zonnewezen heeft in de relatie tot de aarde misschien toch meer met ons mens-zijn te maken dan we zo dagelijks beseffen. Wat beiden gemeen hebben: zowel de zon als de mens zijn ritmische wezens.

Verder lezen:

- 'Dooop, zondagsdienst voor de kinderen, jeugdwijding', Wilma Bos, Uitg. Christofoor
- Op de website www.christengemeenschap.nl vind je onder het tabblad 'In beweging' onder Serie VI de artikelen die eerder verschenen zijn in de serie 'Op de groei' o.a. ook over het vieren van jaarfeesten, met literatuurverwijzingen

Ieder hoorde hen in zijn eigen taal ...

door Ferdie Amons (gemeente Driebergen)

Dat we dagelijks taal om ons heen horen vinden we zo gewoon, dat we ons eigenlijk zelden afvragen wat taal in wezen is. Is ze een wezen? Wat voor wezen dan? De hele dag door ontmoeten we het in al zijn verschijnningen – maar dat maakt het juist extra moeilijk dieper in dat wezen binnen te dringen. Iets wat we vaak tegenkomen, wat altijd maar om ons heen is, hoe kunnen we dat eigenlijk zó beleven, dat het weer iets oorspronkelijks, een wezen, of een 'iemand' voor ons kan worden.

Een wezen wordt geboren, wordt geschapen. De vraag is: wie heeft het geboren doen worden, wie schiep het? Het kan er toch niet zomaar 'zijn'? Maar het is er, staat ook in de tijd, is voortdurend in ontwikkeling. Dat zien we ook bij de taal: zij verandert voortdurend.

Oertaal

Eens was er vermoedelijk een oertaal. Het Nederlands behoort, zeggen de taalkundigen, tot een taalfamilie, die broers en zusters, ouders en ook weer voorouders heeft. "Als je via deze generaties teruggaat", zeggen ze, "kom je tot de 'stamvader' van het Nederlands: het Proto-Indo-Europees (PIE), duizenden jaren geleden gesproken in een gebied ergens ten Oosten van de Zwarte Zee". Uit het PIE zou weer een afstammeling, het Indo-Europees zijn ontstaan, waarvan alle talen afkomstig zijn die in een reusachtig gebied van India en Europa gesproken worden, maar ook in Noord en Zuid-Amerika en Australië, door vele miljoenen, zo niet miljarden mensen.

Het PIE is een geconstrueerde, speculatieve taal, want niemand van de tegenwoordige mensen heeft het ooit gehoord, maar we kun-

nen er toch wel veel eigenschappen aan toeschrijven. Zo hangt bijvoorbeeld ons woord voor 'vier', evenals het Litouwse *keturi*, samen met het gereconstrueerde PIE-woord *kwet-wóres*. Maar deze samenhang van ons woord 'vier' met dat rare PIE-woord is alleen voor deskundigen nog in te zien; voor Litouwers en mogelijk Russen is het misschien gemakkelijker. Ook de grammatica is ingewikkeld. Zo had het PIE acht naamvallen. Het Litouws (een z.g. 'oude' Indo-Europese taal) heeft er nog zeven, het Russisch zes, het Duits vier. En het Nederlands, Frans en het Engels? Ja, ook vier, maar we kunnen die eigenlijk niet meer herkennen omdat de meeste woorden in een zin geen specifieke uitgangen meer hebben.

Taalevolutie

Talen hebben de neiging van ingewikkeld naar eenvoudig te gaan, waardoor ze onderling steeds meer zijn gaan verschillen en hun onderlinge verstaanbaarheid steeds minder werd. Het ontstaan van al die talen bracht ook een versnippering tussen de mensen teweeg: de Toren van Babel!

Je zou kunnen spreken van stambomen van talen, met PIE, of een andere oertaal, als de stam van de boom. De vertakkingen van die boom stellen dan de evolutielijnen van die vroegere uitgestorven talen voor en de uiteinden van de takken zijn dan de nu gesproken moderne talen. Eén ding is zeker: het Proto-Indo-Europees was een behoorlijk ingewikkelde taal en dat past niet goed in het algemene begrip dat we van de evolutie hebben, want die gaat van eenvoudige (oerdier of oerplant) naar steeds complexere organismen.

Hoe kan het, dat zo'n complexe oertaal zomaar, als een dinosaurus, uit het niets op aarde verschenen is? Daar hebben veel taal-

'De toren van Babel', Pieter Breughel (1563), Kunsthistorisches Museum Wenen

kundigen zich natuurlijk ook het hoofd over gebroken, maar er geen aannemelijke verklaring voor kunnen vinden. Zij nemen aan dat het vermogen om te spreken aangeboren is. Ze speculeren dan, dat de oermens eerst op grond van emoties klanken uitstootte, zoals een baby of een dier dat ook doet, en dat allengs zulke klanken zich aaneengeregen zouden hebben tot ingewikkelder klanksamenstellingen: woorden, die op hun beurt zich ook weer kunnen aaneenrijgen tot zinnen.

Zinnen bestaan overigens niet zomaar uit een rij van achter elkaar geplaatste woorden: de volgorde van de woorden in een zin, blijkt namelijk onderhevig aan strenge wetmatigheden, we noemen dat de *syntaxis* (zinsbouw). Weinig ontwikkelde dus eenvoudige talen hebben ook een eenvoudige grammatica; deze wordt ingewikkelder naarmate de

taal meer evolueert. Dit past zo veel beter in de evolutiegedachte. Het wegvallen van verbuigingen en vervoegingen, van resp. zelfstandige naamwoorden en werkwoorden, is weer een verschijnsel dat daarin niet past.

Hoe het ook zij: de linguïstiek (taalkunde) moet eigenlijk nog steeds toegeven dat het verschijnen, de geboorte van de (oer)taal in nevelen gehuld is, net zoals voor de biologie het ontstaan van het leven op aarde een raadsel blijft. Niet zo verwonderlijk overigens wanneer we beseffen dat de gangbare, mechanistische wetenschap eigenlijk geen begrip heeft van wat het leven eigenlijk is.

Waar komen de woorden vandaan?

Talen hebben echter nog veel meer eigenschappen en vermogens in zich, afgezien van het 'laten klinken van een rij woorden'.

Ze maken het mogelijk, naast het wijzen op

dingen en begrippen, dat we ons gemoed, ons gevoel kunnen uiten en zo ook het gemoed van de luisterende mens kunnen raken. Als we zeggen: "O, kijk toch eens wat een mooie bloemen daar staan!" Dan spreekt met de taal ook onze ziel tot de ziel van de ander. We beleven dan samen de schoonheid van de bloemen.

Alle vormen die we om ons heen waarnemen spreken tot ons, ook al zwijgen ze. Zo ook de vormen die in de gedaante van klinkende woorden tot ons komen. Het is alsof woorden slechts een verpakking zijn, een vertolker zijn van wat 'niet uit te spreken is'. Paradoxaal kun je zeggen dat we in de taal iets vinden, wat géén taal, géén woordenstroom meer is.

Zo kunnen woorden onze esthetische zin aanspreken en ons wijzen op meer verheven gebieden. De gesproken woorden worden zo een kunstvorm, openen een venster naar gebieden waar we anders moeilijker toegang toe hebben, bijvoorbeeld morele of religieuze waarden. In gedichten van Guido Gezelle vinden we daarvan een duidelijk voorbeeld, er worden daarin wel woorden gebruikt die wat 'zeggen', maar die op grond van het klanken-spel dat in het gedicht vervat is (alliteraties, vocalen, enz.) nog veel meer kunnen uitdrukken, nog 'veelzeggender' zijn:

*Mij spreekt de blomme een tale,
mij is het kruid beleefd,
mij groet het altemale,
dat God geschapen heeft!*

Guido Gezelle, 1858

En:

*Als de ziele luistert
spreekt het al een taal dat leeft,
't lijzigste gefluister
ook een taal en teken heeft:
blâren van de boomen
kouten met malkaar gezwind,
baren in de stroomen
klappen luide en welgezind,
wind en wee en wolken,*

*wegelen van Gods heiligen voet,
talen en vertolken
't diep gedoken Woord zoo zoet....
als de ziele luistert!*

Guido Gezelle, 1859

Niet alleen een zingende vogel spreekt tot mij in een onbegrijpelijke taal, ook de zwijgende 'blomme' en de 'blâren van de boomen' – en wie weet: ook misschien de dode steen, een stuk rots?

Hoe kunnen we die geheime taal toch leren verstaan? Goethe sprak over 'het boek der natuur', dat we kunnen lezen wanneer we de natuur zouden ervaren als een *offenbares Geheimnis* (een geheim boek, maar toch voor ieder toegankelijk). Hoe zou het zijn als we in het voorjaar de zingende merel echt zouden kunnen verstaan, in zijn diepste wezen; iets wat de goetheanistische fenomenologie als ideaal tracht te bereiken.

Uit de antroposofie kunnen we te weten komen dat begrip voor wat een mens tegen je zegt pas mogelijk is als we in die ander inslapen. Als ons bewustzijn wegvalt, valt om zo te zeggen ook het pantser weg dat onze 'Ikken' omhult en treden we, hoe onmerkbaar en flitsend dat ook mag gaan, in het wezen van de ander. Zo luistert mijn ziel en kan 'het al een taal hebben dat leeft'.

Als we 's nachts in slaap vallen zouden dan niet ook wezens tot ons spreken? Al weten we er niet veel meer van, in ieder geval merken we toch als we weer wakker worden, dat er iets is gebeurd. Je kunt de indruk hebben dat tot je gesproken is, ernstige en ook behulpzame woorden die je sterker in het leven doen staan. Dat woorden ook daden zijn kan iedereen dagelijks ervaren: je kunt spijt hebben over wat je hebt gezegd, maar juist gekozen woorden kunnen ook veel hulp en vreugde geven als ze tot je hart gesproken zijn, als je hart ze heeft kunnen verstaan.

Dat we ons van dingen bewust worden en ze dus kunnen aanwijzen, komt doordat we ze kunnen denken, er een begrip van hebben. Laten we ons, als een gedachte-experiment,

eens voorstellen dat al de dingen die we om ons heen met woorden kunnen aanwijzen er niet meer zouden zijn. Dan hadden we alleen nog een wirwar van onbegrijpelijke klanken over, net als iemand die in een of andere exotische taal tot ons spreekt. Dan voel je zoiets als een grens, je kunt niet verder maar je wilt de sprekende toch verstaan.

Waar komen de woorden vandaan? Een vermoeden daagt dan, wanneer je probeert met ijver, steeds maar weer die grens te overschrij-

den, het venster te openen. Je kunt een vermoeden krijgen van waarheid in de woorden waarmee het Johannesevangelie aanvangt: In den beginne was het Woord en het Woord was bij God.

Kennismakingsinterview

De christelijke stroom van mensen

door Nelle Amons (gemeente Driebergen)

Op 1 april 2012 komt Ardan Heerkens als gemeentegeestelijke het convent in Amsterdam versterken. Na een paar maanden 'inwonen' bij het echtpaar Knijpenga kunnen hij, zijn vrouw en hun zoontje Antonin Elias hun intrek nemen in het huis in Amstelveen, dat het huizenfonds van de Christengemeenschap voor hen koopt.

Ardan wordt op 16 februari 1973 in Boxmeer geboren. "Ik was de oudste, na drie jaar kreeg ik een zusje. Mijn ouders werkten in die tijd in Bronlaak, een sociaaltherapeutisch tehuis voor volwassenen in Brabant, waar we ook woonden. Mijn moeder verzorgde de huishouding van het gezin en de kinderen en schilderde daarnaast. Toen ik vijf was, verhuisden we naar de woongemeenschap Iona bij Lier (België), waaraan de naam Bruno Skerath verbonden is. Mijn beide ouders waren daar actief in het schooltje. We woonden niet samen met de pupillen, de kinderen, maar die waren wel altijd in de buurt, vlak achter de deur. Er heerste een echte pioniersgeest; alles was in opbouw. Dat betekende

dat er veel jonge, idealistische mensen werkten en woonden en dat er ook veel vrijwilligers, o.a. dienstweigeraars, naartoe kwamen. Die pioniersmentaliteit heerste ook op de

vrijeschool, waar ik van de eerste tot en met de twaalfde klas in de groep zat waar de school mee begonnen is. Het kenmerk van al deze jaren was: je moet het doen met de middelen en mensen, die er zijn. Ons speel-terrein bijvoorbeeld was een boomgaard."

Schilderen

Ardan volgt een opleiding tot binnenhuis-architect, werkt ook als zelfstandige in dit beroep en is tevens adviseur en verkoper in een binnenhuiszaak. Al vrij snel beseft hij echter dat dit niet zijn weg is. "Instituut Iona zocht toen juist naar iemand, die een klas met moeilijke gedragsgestoorde kinderen tussen zes en twaalf jaar zou kunnen overnemen en die uitdaging nam ik aan. In die tijd werd juist de heilpädagogische cursus aangeboden in Vlaanderen, een opleiding van één dag in de week, waar ik aan ging deelnemen en waar ik veel leerde. Met name zag ik nu bewust, waarom in de heilpedagogie zo gewerkt wordt als ik tot dan toe vooral had meege-maakt en gezien."

Hij gaat ook een opleiding op de Restauratie-Academie volgen en leert daar bijvoorbeeld hoe je fresco's moet restaureren. Deze opleiding maakt het mogelijk, dat hij later als freelance kunstenaar opdrachten kan aan-nemen waarmee hij geld kan verdienen. De Christengemeenschap speelt nog geen rol in zijn leven, al was hij wel gedoopt. Na drie jaar werken in Iona ontstaat een crisis, een bio-grafisch knooppunt. Daarom vertrekt hij naar Ierland, om daar in een echte Camphill-gemeenschap in Dunshan met jonge volwas-senen te gaan werken. "In Ierland woonde je echt mét de pupillen, je vormde als het ware één grote familie."

In 2001 is het tijd om weer te veranderen en brengen zijn benen hem naar Duitsland, waarbij hij met een rugzak op zijn rug op zoek gaat naar antwoord op zijn vragen: 'Waar vind ik wat ik zoek? Wat zoek ik?' Omdat hij in Ierland al veel Duitsers had ontmoet, die als vrijwilliger in de Camphill-gemeenschap kwamen werken, is het Duitse element hem

niet meer vreemd. "Het lot bracht me naar Freiburg, waar ik ging werken bij Paul Pollock, een Australische kunstschilder, een kunste-naar in hart en nieren. Deze was leerling van Assenza geweest en had een atelier met een 'schooltje'. Het schilderen bracht me tot gren-zen, ook met betrekking tot mijn biografie. Ik vestigde me toen als zelfstandig schilder en verkocht, om aan geld te komen, mijn gelief-de motorfiets, waar ik vele jaren met enorm genoeg op had gereden. Ik knipte alle bindingen met het oude door. Opdrachten, die ik kreeg op grond van mijn opleidingen, die altijd op het juiste moment kwamen, brachten het brood op de plank."

De Christengemeenschap

"In Ierland was ik voor de eerste keer in mijn leven – ik was toen 28 – met de mensenwij-dingsdienst in contact gekomen en onder-vond deze als 'herkenbaar'; in Freiburg leerde ik de mensenwijdingsdienst beter kennen. Het ging me daarbij om het sacrament zelf, niet zozeer om de mensen." Na enkele jaren in Freiburg als zelfstandig schilder gewoond en gewerkt te hebben, vestigt Ardan zich in Wertheim, waar hij weliswaar een mooie werkruimte heeft, maar zich totaal niet op zijn plaats voelt, terwijl hij voor zijn geld afhanke-lijk blijft van Freiburg. "Ik merkte toen, dat het toch de stroom van de mensen was, de christelijke stroming, waar ik me tot dan toe door had laten dragen, en daarmee was de verbinding nu verbroken. Een deel van me, mijn ziel, mijn engel liet me toen weten: De impuls moet van jezelf komen, deze stroom draagt je hier niet."

Daarom gaat hij terug naar Freiburg. Hij gaat daar in de Christengemeenschap deelnemen aan een evangelie cursus over de Apocalypse en het is als een 'donderslag': door deze stap komt hij 'thuis' en beseft: dit wil ik. Hij is nu 35. Daarna duurt het maar een paar weken voor hij op het priesterseminarie in Hamburg zit. "Ik koos voor Hamburg, omdat de op-leiding daar vooral uitgaat van de opleidings-vragen van de studenten, terwijl in Stuttgart

het programma meer vastligt. Ik liep stage in Osnabrück, waar naartoe mijn vrouw Angélique me vergezelde. Haar had ik op het seminarie leren kennen. Voor de voorbereidings- en wijdingscursus, waar ik aan ging deelnemen, verhuisden we in juli 2011 naar Stuttgart. We kregen begin september een zoontje en woonden met zijn drieën de eerste maanden in een heel klein kamertje, wat niet zo gemakkelijk was. Gelukkig kregen we na enige tijd een ruimte in het Urachhaus, nog niet erg riant, maar niet meer zó benauwd.” Ardan wordt op 4 maart 2012 gewijd, hoort op 5 maart dat hij naar Amsterdam wordt uit-

gezonden en op 27 maart komt het gezin daar aan. Omdat Angélique een Duitse is en zij hun zoontje tweetalig willen laten opgroeien en Ardan de Duitse taal waardeert, wordt thuis Duits gesproken, maar met vrienden en buitenshuis gewoon Nederlands. “Sinds 2012 ben ik de nieuwe priester van het Kitecamp. De officiële fakkelovergave vond vorig jaar plaats op Ameland door Bastiaan Baan, na een fantastisch kamp. Wie dit fantastische kamp zelf wil beleven en tussen de 13 en 17 jaar is, maakt nog een kans, er zijn nog een paar plaatsen vrij”, besluit hij dit gesprek.

Homoseksualiteit binnen de Christengemeenschap, natuurlijk, maar hoe dan?

door Dick van der Vlugt (psychosociaal hulpverlener, gemeente Groningen)

Met deze titel werd eind januari van dit jaar voor de eerste keer in Nederland een ontmoetingsweekend georganiseerd voor iedereen die zich betrokken voelt bij dit thema. Een week eerder hield Barack Obama zijn inauguratierede voor zijn tweede ambtsperiode als president van Amerika. Daarin klomk ondermeer deze oproep: "Our journey is not complete until our gay brothers and sisters are treated like anyone else under the law, for if we are truly created equal, then surely the love we commit to another is equal as well."

Hoe doen we dat in de Christengemeenschap? Het weekend in januari is een interessant onderzoek geworden voor de twintig deelnemers, waarbij zowel persoonlijke, historische en religieuze aspecten van deze vraag in beeld kwamen. Het viel op dat het voornamelijk een treffen werd van de oudere generatie. Mensen geboren tussen 1945 en 1965, opgegroeid in een tijd dat homoseksualiteit nog taboe was. Dat betekende voor velen van ons dat de persoonlijke ontwikkelingsgang als mens geleden heeft onder het niet openlijk kunnen leven met je geaardheid. Hoewel de emancipatie van homoseksuelen 'under the law' de laatste decennia in Nederland hard is gegaan, is het klimaat waarin wij onze levensloop begonnen voor velen vaak inperkend geweest, ook in de wereld van de diverse kerken waaruit de meesten van ons afkomstig waren. Toen deze pijn benoemd werd door een van de deelnemers, was het ook voor velen een erkenning van kleinere en grote trauma's uit een al ver verleden. Deze

ervaringen in de biografie deden onuitgesproken hun werk in de cultische afsluiting van een dag of in de mensenwijdingsdiensten. Het gaf een verbinding vanuit het hart. Voor velen een helende ervaring.

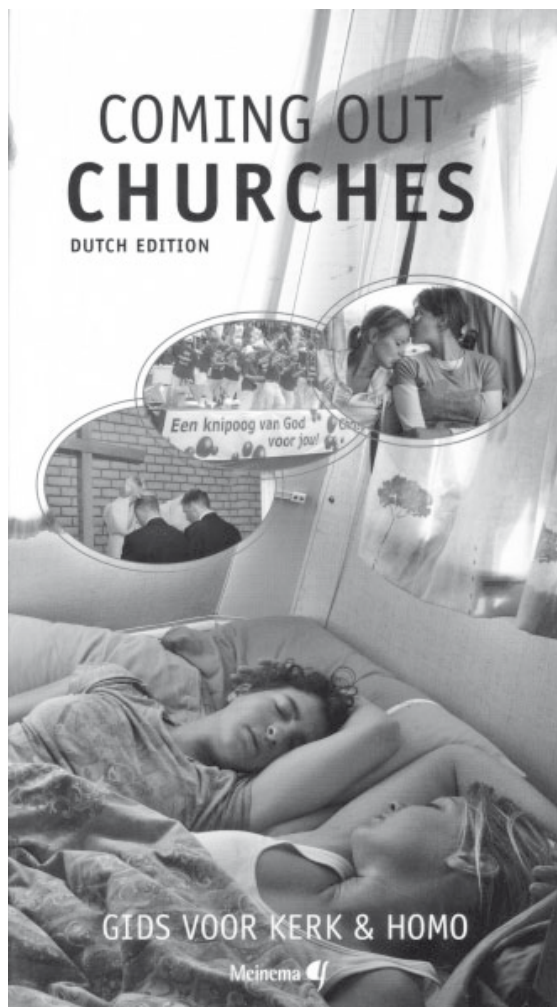
Craig Wiggins, geestelijke te San Francisco, vertelde over de geschiedenis van het omgaan met homoseksualiteit in het 90-jarig bestaan van de Christengemeenschap. In de laatste *In beweging van Pasen* van dit jaar vindt u daar een verslag van. Zichtbaar werd, dat homoseksualiteit vanaf de oprichting niet verboden was, maar een min of meer verborgen bestaan leidde in het privé domein.

De werking van een sacrament

Homoseksuelen werden gedurende eeuwen juridisch vervolgd en veroordeeld tot en met de Tweede Wereldoorlog aan toe. Het heeft lang geduurd voordat religieuze en gerechtelijke verboden eerst plaats maakten voor opvattingen over ziekte en gebrek, die dan later weer plaats moesten maken voor het nu wel algemeen wetenschappelijk aanvaarde inzicht dat een gedeelte van de mannen en vrouwen gewoon zó is. Ook in antroposofische kringen werden als verklaring tot voor kort nog opvattingen over afwijkingen in wezensdelen gehuldigd.

Na de acceptatie van homoseksualiteit als een seksuele geaardheid volgde de juridische gelijkenschakeling in het burgerlijk huwelijk. En nu zijn we toe aan de erkenning van de homoseksuele partnerrelatie als 'equal love', zoals Barack Obama dat zo mooi geformuleerd heeft in zijn speech. De duurzame partnerrelatie van twee mensen van hetzelfde geslacht, die de wil hebben om verantwoordelijkheid voor elkaar te nemen in voorspoed en tegenspoed en dat ook desgewenst tegenover God en binnen een religieuze gemeenschap willen bevestigen.

Marianne de Nooij, geestelijke in de gemeente Amsterdam, legde in het weekend aan de

hand van het boekje *Coming out Churches* (Gids voor kerk en homo, Uitg. Meinema 2012) uit, hoe je met deze vraag naar kerkelijk Nederland kunt kijken. Er zijn vanuit deze vraag gezien, drie kerkelijke stromingen:

1. De Rooms-katholieke kerk en behoudende protestantse kerken veroordelen homoseksualiteit vaak op grond van bijbelteksten als zondig. In de RK kerk is – anders dan in de protestantse kerken – het huwelijk een sacrament dat uitsluitend is bestemd voor relaties tussen een man en een vrouw.

2. De progressieve protestantse kringen, die vaak dé voorlopers van de homo-emancipatie zijn geweest, veroordelen homoseksualiteit niet als zondig. Het huwelijk is geen sacrament, zij hebben de mogelijkheid om hun diensten en gebeden naar believen aan te passen aan hun inzichten.
3. In de derde stroom, waar de Christengemeenschap toe behoort, samen met de Oud-katholieke kerk, wordt homoseksualiteit niet als zondig veroordeeld. Het huwelijkssacrament is uitsluitend bedoeld voor relaties tussen een man en een vrouw. Homoparen zijn echter hartelijk welkom om hun huwelijk in de gemeente te vieren in een daarbij passende cultische dienst.

De zeven sacramenten zijn in de Christengemeenschap een door de geestelijke wereld gegeven 'taal' van woorden, kleuren en gebaren waarmee met de goddelijke wereld wordt samengewerkt. Ook het doel en de omstandigheden waarin ze kunnen worden toegepast zijn heel precies gedefinieerd. Het sacrament van het huwelijk is nu eenmaal gegeven voor een verbinding tussen een man en een vrouw en niet voor mensen van hetzelfde geslacht.

Marianne de Nooij vertelde dat iedere geestelijke, waar ook ter wereld, plechtig belooft heeft deze taal van woorden, kleuren en gebaren, zoals die eens gegeven is, te allen tijde toe te passen. Daarbij geldt voor alle sacramenten, dat deze hun krachtschenkende werking alleen dan kunnen hebben onder de omstandigheden en voorwaarden waarvoor ze zijn bedoeld.

De werkzaamheid van het sacrament van het huwelijk moet gezien worden tegen de achtergrond van de scheiding van de geslachten zoals daar vanuit de antroposofie over is

geschreven (Emil Bock: 'Genesis', Rudolf Steiner: 'Uit de Akashakroniek'). Deze scheiding van de geslachten vond plaats in een zeer vroege periode van de aarde en leidde tot eenzijdigheden in de constituties van mannen en vrouwen. Deze geslachtelijk bepaalde eenzijdigheden werken door in de ziel, waar ze vervolgens een opgave betekenen in hetero-partnerrelaties. Uit de systeemtherapie weten we, dat partners meer tot hun recht komen als ze in hun huwelijksrelatie hun constitutionele eenzijdigheden leren overwinnen. Het sacrament van het huwelijk wordt vaak ervaren als een hulp op deze weg van 'leren verbinden van wat gescheiden werd'.

Een stille zegen

Er ontstond een interessant onderzoekend gesprek over de vraag hoe het eigenlijk zit met mannelijke en vrouwelijke kwaliteiten in homopartnerrelaties. Wat weten we daar nu eigenlijk van? Vanuit de antroposofie weten we dat het mannelijke en het vrouwelijke in iedere man en vrouw op verschillende niveaus aanwezig zijn. Sommigen ervoeren, dat zij in zichzelf sinds hun *coming out* een veel groter bereik beleefden in hun mannelijke en vrouwelijke kwaliteiten, bijvoorbeeld in positieve zin in hun beroepsleven.

Maar hoe werkt dat dan door in homopartnerrelaties? Staan homoseksuele mensen al wat vrijer ten opzichte van de strikt geslachtelijke constitutie? Worden zij in een partnerrelatie ook gevraagd om constitutionele eenzijdigheden te overwinnen? Wat is de opgavekant van de homopartnerrelatie bij een duurzame verbinding? Ook bij hen zijn het immers de krachten van het hart, die eenzijdigheden, op welke laag dan ook, moeten helpen overwinnen.

Zo komen we aan de eigentijdse vraag op welke wijze de Christengemeenschap een weg kan bieden voor het vieren van een verbinding tussen homopartners. Er lijken wel degelijk goede mogelijkheden te bestaan. Te denken valt aan een speciale mensen-wijdingsdienst, waaraan voor beide partners

het biechtsacrament vooraf kan gaan, zoals dat ook bij een huwelijkswijding een mogelijkheid is: een vorm waarin goed 'levens-besluiten' gezegend kunnen worden door een sacrament. Maar wat vraagt dat van de geestelijke, het paar, de getuigen, familie, vrienden en gemeente? En hoe zorg je ervoor dat het niet toch weer een stil en eenzaam besluit wordt, maar dat het ook in de gemeenschap zichtbaar mag worden?

Door veel mensen, zowel geestelijken als gemeenteleden, werd er in dit weekend op gewezen hoe sterk de sacramentele kracht van de aandacht kan zijn die mensen gezamenlijk opbrengen, bijvoorbeeld wanneer in de eenvoudige vorm van een cultische dagsluiting, vanaf het altaar stil gestaan wordt bij levensgebeurtenissen die niet zondermeer passen in de gewone reeks sacramenten. Sacramenteel handelen wordt wel de opgave voor de toekomst genoemd. Misschien kunnen we ook hierin een weg vinden voor homopartnerrelaties. Dat zou een vorm kunnen zijn die zich verder kan ontwikkelen tot een volwaardig eigen ritueel. Verrassend vaak kunnen we ervaren, dat ook dan de geestelijke wereld onze aandacht voluit volgen wil in een stille zegening, die een ieder die zich daarvoor openstelt goed kan voelen in het hart. Wellicht ligt daar met betrekking tot deze en meer nieuwe vragen van onze tijd nog een weg open voor de Christengemeenschap.

Dit bijzondere ontmoetingsweekend met op zondag nog de ontmoeting met de gastvrije gemeente Amsterdam, werd ook op een stille wijze gezegend en werd daarmee een helen-de ervaring voor velen van ons.

In het tijdschrift 'Die Christengemeinschaft' verschijnt in het nummer van mei 2013 een bijdrage over dit onderwerp van de hand van Marianne de Noij. Een kopie van dit artikel kunt u opvragen bij het Landelijk Secretariaat (zie binnenzijde vooromslag).

De wonderse wereld van de bijen

Het bijenboekje

Jacob Streit, Uitg Christofoor, 72 p., €12.90

door Jos van Damme (gemeente Arnhem)

Een grootvader wijdt zijn kleinzoon Koen in in de wonderse wereld van de bijen. De jonge Koen woont met zijn moeder en grootvader op de boerderij en grootvader heeft een schuur met daarin een flink aantal bijenkasten en wij worden getuigen van hoe grootvader Koen in de loop van een jaar de ontwikkeling van een bijenvolk laat zien en ervaren.

Het verhaal begint aan het slot van de winter, als de natuur weer begint te ontwaken. In korte hoofdstukjes maken we de eerste activiteiten van de bijen mee, als de hazelaar zover is dat het stuifmeel vrij komt en de bijen dat verzamelen in hun 'broekspijpen' en tot 'zonnebrood' omvormen. We leren hoe we aan de geluiden die de bijen maken, als we op een bijenkast tikken, kunnen horen of het bijenvolk de winter overleefd heeft. Als de bijenkoningin sterft, sterft vrijwel het hele volk af. En Koen leert van grootvader, hoe je de enkele overlevende bijen van het oude volk kunt besprenkelen met suikerwater en ze dan bij een ander volk in kunt brengen, waar ze dan geaccepteerd worden. Normaal lukt dat accepteren niet, omdat elk volk zijn eigen geur heeft en zo indringers aanpakt en naar buiten werkt. Grootvader kent veel van zulke weetjes, en draagt die kennis en ervaring over op zijn kleinzoon, die het erg interessant vindt en nieuwsgierig ook zelf op onderzoek uitgaat. Koen is vaak te vinden in de buurt van de bijenkasten en zo ziet hij plots wat vreemde grote bijen tevoorschijn komen uit het vlieg-gat van een kast. Dat blijken de darren te zijn, die leven voor de bruidsvlucht van de koningin, om dan met haar mee op te stijgen in de hoogte, in de richting van de zon. Een van hen

zal dan de koning worden van de koningin. Daarna is de rol van de darren uitgespeeld, ze keren niet terug naar de kast en sterven.

In het kastleven zijn er naast de koningin, die de eieren legt, voedsterbijen, wasbijen, bouwmeesterbijen, wachterbijen en honingbijen. Hoe de roltoedeling gaat is een geheim van de bijen. Het hangt onder andere af van de leeftijd, wat een jonge bij aan kan en welke rol zij krijgt. Bijen verrichten achtereenvolgens in hun leven verschillende van die taken en zo krijgt de bijengemeenschap vorm.

Bijen (en andere insecten) zijn heel belangrijk voor de bestuiving van bloemen, maar de mens houdt bijen vooral voor de honing. Hoe je die honing oogst met behoud van het bijenvolk komt natuurlijk ook aan de orde. Maar het boekje maakt op mij vooral indruk, door wat ik leer over de wonderse wereld van de

bijen en door hoe grootvader zijn imkerschap overdraagt aan zijn kleinzoon en de jonge Koen dit enthousiast opslorpt. Grootvader vraagt aan Koen hoeveel bloemen hij denkt dat de bijen moeten bezoeken voor één druppel honing... dat zijn er duizenden. Iets om in je bewustzijn mee te dragen als je bijvoorbeeld je brood smeert en er wat honing aan je mes blijft hangen.

Een rijk aanbod aan gezichtspunten

Welkom op aarde! In verwachting met lichaam, ziel en geest
Erika Gradenwitz-Koehler.
Uitg. Christofoor, 192 p., €24,50

door Wytske Kelling-Bakkum (gemeente Amsterdam)

Bij uitgeverij Christofoor verscheen een nieuw boek, mooi gebonden, kleurrijk en eigentijds wat betreft het uiterlijk en de indeling. Tussen de drie grote hoofdstukken in, die weer onderverdeeld zijn in eigen onderwerpen, zijn her en der aparte teksten, afbeeldingen en gedichten verspreid die het doorgaande verhaal even onderbreken. De draad moet daarna wel weer

opgepakt worden. Deze teksten omschrijven de achtergronden en wijsheden van verschillende religieuze of filosofische stromingen en hun kijk op het op aarde komen van de mens, zowel vanuit de scheppende gedachte als vanuit het gezichtspunt van de individuele mens, als deze als kind wordt geboren. De illustraties zijn niet altijd duidelijk: hebben ze met genoemde stroming te maken, onderstrepen ze de verdere tekst uit het boek of vond de auteur de prenten, schilderijen of foto's zelf gewoon mooi? Dat blijft een kwestie van smaak.

De auteur formuleert in haar voorwoord haar streven een boek te schrijven dat recht doet aan de lichamelijke, maar ook aan de geestelijke kant van de geboorte en de tijd ervoor en erna. Het gaat haar erom, dat je je een eigen beeld kan vormen van 'ziel' en 'geest'. Door de inzichten van allerlei natuurwetenschappers, filosofen, spirituele stromingen en kunstenaars in het boek op te nemen ontstaat een rijk aanbod aan gezichtspunten. Het verknippert echter wel de doorgaande lijn van het boek en de vraag is of deze 'illustraties in tekst' daardoor niet verwarrend werken. Mijn verwachting van een boek van uitgeverij Christofoor was, dat het de antroposofische visie en inhoud in de huidige tijd zou plaatsen, liefst op een zo praktisch mogelijke manier. Want het is een hele opgave om in deze tijd de komst van een kind te begeleiden. Dit boek geeft maar ten dele een antwoord. In ieder geval maakt de schrijfster geen keuze voor de antroposofische achtergronden en/of de praktijk van omgang met het ongeboren of jonge kind.

Het boek is geschreven in simpele woorden en zinnen en in sprekende beelden. Duidelijk en oprecht. Mooi is dat in de drie hoofdstukken ('In verwachting raken', 'Zwangerschap en geboorte' en 'Wikkelen en ontwikkelen') alle fasen worden omschreven, beleefd vanuit het perspectief van de moeder, van de vader en van het kind. Daarbij vele tips voor nieuwe boeken, websites, visies.

Het eerste luik 'In verwachting raken' schetst alle kanten van deze gebeurtenis. Het voelt soms wat gemedicaliseerd aan. Toch wordt

niet alleen de fysieke gebeurtenis stap voor stap omschreven, ook de geestelijke aspecten worden geschetst. Het tweede luik 'Zwangerschap en geboorte' is een mooie én complete schets van het gehele geboorteproces in alle stadia en varianten. Hoe knap is dat als je beseft dat geen geboorte hetzelfde is... In het derde luik 'Wikkelen en ontwikkelen' zijn de hoofdstukken zinnig en vanuit verschillende

perspectieven opgezet. Alleen het hoofdstuk 'Ouderschap' vond ik wat beperkt. Juist daar biedt het antroposofische veld zoveel kansen, wanneer het biografische aspect meer belicht zou worden. Want hoe je zelf 'ge-ouderd' bent, klinkt door wanneer je 'ouder' wordt. Het boek is een moedige poging om veel perspectieven te belichten, te bundelen en op prachtige wijze te omschrijven.
